

Piotr Borysiuk

ORCID: 0000-0002-2357-5929

(doktorant w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

**PODZIAŁ INFORMATYCZNEGO ZASOBU
EWIDENCJI OPERACYJNEJ PEERELOWSKIEGO MSW
POMIĘDZY POLICJĘ A URZĄD OCHRONY
PAŃSTWA W OKRESIE 1990–1994
NA TLE ROZDZIAŁU I ELEKTRONIZACJI
RESORTOWYCH KARTOTEK MANUALNYCH**

THE DIVISION OF THE IT OPERATIONAL RECORDS
REPOSITORY OF THE PRL MINISTRY OF INTERNAL
AFFAIRS BETWEEN THE POLICE AND THE OFFICE FOR
STATE PROTECTION FROM 1990–1994 AGAINST THE
BACKDROP OF THE SEPARATION AND DIGITISATION
OF THE MINISTRY'S MANUAL CARD INDEX FILES

Pamięci dr. Grzegorza Jakubowskiego,
Dyrektora Centralnego Archiwum MSW/MSWiA,
Dyrektora Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu, w 25. rocznicę śmierci

STRESZCZENIE

W artykule omówiono przejście zasobu elektronicznej ewidencji operacyjnej peerelowskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Policji, a następnie Urzędu Ochrony Państwa w okresie 1990–1994, przy uwzględnieniu podziału i cyfryzacji kartotek manualnych Służby Bezpieczeństwa. Uwzględniono również kontekst elektronicznej ewidencji danych w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w 1991 r.

Skoncentrowano się przede wszystkim na wydarzeniach dwóch okresów: roku 1990 i lat 1991–1994. W pierwszym kartoteki manualne podzielono między Biuro Informatyki Komendy Głównej Policji (Centralna Kartoteka Kryminalna), Departament PESEL MSW (Centralne Biuro Adresowe)

i Biuro Ewidencji i Archiwum UOP (Centralna Kartoteka Ogólnoinformacyjna). W przypadku BI KGP i Departamentu PESEL MSW miało to służyć ich dalszej elektronizacji na bazie posiadanego i rozbudowywanego zasobu technicznego IT. Natomiast BEiA UOP w tym czasie nie miało odpowiedniego zaplecza do realizacji tego typu czynności. Ponadto w tym roku systemy informatyczne i dane elektroniczne byłej Służby Bezpieczeństwa (przede wszystkim Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych, ZSKO) przeniesiono do dopiero co utworzonej Policji. Przyczyny tego rozwiązania mogły być dwojakie: albo była to decyzja polityczna podjęta na najwyższych szczeblach rządowych, albo wpływ na nią miały działania niezwykle wtedy silnych policyjnych związków zawodowych.

W drugim omawianym okresie zaistniały stan rzeczy skorygowano. Najpierw poprzez dyspozycje wewnątrzresortowych aktów prawnych z lat 1991–1992, a następnie przez działania podjęte w kolejnych dwóch latach – wówczas dane elektroniczne byłej SB przekazano z BI KGP do BEiA UOP. Towarzyszyła temu sukcesywna budowa nowego systemu informacyjnego Policji (Zintegrowany System Informacyjny Policji, ZSIP), która zakończyła się w 1996 r.

Słowa kluczowe: Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych, ZSKO, Biuro Informatyki Komendy Głównej Policji, Biuro Ewidencji i Archiwum Urzędu Ochrony Państwa, Departament PESEL MSW, Biuro „C” MSW, Centralna Kartoteka Kryminalna, Centralne Biuro Adresowe, Centralna Kartoteka Ogólnoinformacyjna, ZSIP, Zintegrowany System Informacyjny Policji.

ABSTRACT

This article examines the transfer of the electronic operational repository to the Police by the PRL Ministry of Internal Affairs, and subsequently to the Office for State Protection, in the period from 1990–1994, taking into account the division and digitisation of the Security Service’s manual card indexes. It also takes into account the context of data digitisation at the Ministry of Internal Affairs in 1991.

The focus was primarily on events during two periods: 1990 and 1991–1994. In the first instance, manual card indexes were divided between the Information Technology Bureau of the National Police Headquarters (Central Criminal Card Index, BI KGP), the MSW PESEL Department (Central Address Bureau) and the Records and Archives Bureau of the Office for State Protection (UOP) (Central General Information Card Index). In the case of BI KGP and the MSW PESEL Department, this was intended to facilitate their further digitisation based on their existing and expanding IT technical facilities. However, the UOP Records and Archives Bureau did not at that time have the necessary infrastructure to carry out such activities. Furthermore, that year the IT systems and electronic data of the former Security Service (primarily the Integrated Operational Records System, ZSKO) were transferred to the newly established police force. There may have been two reasons for this decision – either it was a political decision taken at the highest levels of government, or it was influenced by the actions of the police labour unions, which were exceptionally powerful at the time.

During the second period under discussion, this situation was rectified – firstly, through provisions in internal departmental regulations from 1991–1992, and later through measures taken over the following two years – during which time, the electronic data of the former Security Service (SB) was transferred from the Information Bureau of the National Police Headquarters (BI KGP) to the Information and Records and Archives Bureau of the Office for State Protection (BEiA UOP). This was accompanied by the gradual development of a new police information system – the Integrated Police Information System (Zintegrowany System Informacyjny Policji, ZSIP), which was completed in 1996.

Keywords: Integrated Operational Records System (Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych, ZSKO), Information Technology Bureau of the Central Police Headquarters/, Office for State Protection Records Bureau and Archive, MSW PESEL Department, MSW Bureau “C,” Central Criminal Card Index, Central Address Bureau, Central General Information Records Office, Integrated Police Information System (Zintegrowany System Informacyjny Policji, ZSIP).

Elektroniczny Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych (ZSKO) miał łączyć dane ewidencji operacyjnej peerelowskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i tym samym być podstawą nieuniknionej „automatyzacji” centralnych kartotek manualnych Biura „C” MSW. Do ZSKO przenoszono dotychczasowe zapisy z Centralnej Kartoteki Ogólnoinformacyjnej (CKOI) Służby Bezpieczeństwa oraz milicyjnej Centralnej Kartoteki Kryminalnej (CKK)¹. Miało to służyć zintensyfikowaniu pracy operacyjno-procesowej jednostek resortowych, zwłaszcza SB i MO. Choć w latach osiemdziesiątych XX w. ZSKO cały czas był tworzony (proces ten nigdy się nie zakończył), to jako scentralizowany zbiór danych operacyjno-procesowych mógł stanowić przydatne narzędzie w zarządzaniu informacją w resorcie. W momencie transformacji ustrojowej bardzo szybko pojawiły się pytania, co zrobić z danymi elektronicznymi ZSKO i czy powinny one zostać przekazane do mającego powstać Urzędu Ochrony Państwa (UOP).

W niniejszym artykule tytułowe zagadnienie opisano w kontekście dwóch kluczowych procesów mających miejsce w roku 1990 (tworzenia Policji i UOP) oraz w latach 1991–1994 (korygowania pierwotnych założeń transformacyjnych). Poszerza on naszą wiedzę na temat docelowego uregulowania tej kwestii w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w.

Autor dołożył wszelkich starań, by dotrzeć do najważniejszych źródeł archiwalnych dotyczących omawianego zagadnienia. Wykorzystał głównie dokumentację znajdującą się w zasobie Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, dokąd została przekazana przez UOP lub Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Częściowo posiłkował się również materiałami udostępnionymi (w reglamentowanym zakresie) przez Główne Archiwum KGP. Oprócz tego autor przeprowadził rozmowy z:

1) nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim – w latach 1990–1992 dyrektorem Inspektoratu Nadzoru i Kontroli MSW, 1992–1998 dyrektorem Biura Informatyki KGP (BI KGP), a następnie Biura Łączności i Informatyki KGP (1998–2001) oraz zastępcą Komendanta Głównego Policji (2001–2004)²,

¹ Jan Bury zauważył, że ZSKO było „cyfrową wersją Kartoteki Ogólnoinformacyjnej (KOI) oraz Centralnej Kartoteki Kryminalnej” (J. Bury, *Polska informatyka: informatyka w służbach specjalnych PRL. Analiza kryminalistyczna*, Warszawa 2017, s. 76). Należy dodać, iż sama CKK (w formie papierowej) w 1967 r. została przejęta z Komendy Głównej MO do dalszego prowadzenia przez Biuro „C” MSW, gdzie – razem z kartoteką manualną Centralnego Biura Adresowego (CBA) – funkcjonowała do 1990 r. w strukturach jego Wydziału VII. Zob. P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część II)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2021, t. 19, s. 824.

² Zob. pismo Gip-1139/871/20/KR naczelnika Wydziału ds. Parlamentarnych i Informacji Publicznej Gabinetu KGP z 4 III 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, w zbiorach autora; pismo Kwo-1257/887/20 naczelnika Wydziału Ogólnego Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej KGP z 16 X 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, w zbiorach autora. W okresie wcześniejszym funkcjonariusz resortu spraw wewnętrznych od 1974 r. W tym czasie m.in. zastępca naczelnika Wydziału VI Departamentu IIIA MSW/Departamentu V MSW (1981–1984), dyrektor Gabinetu Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego (1984–1987), naczelnik Wydziału Zagranicznego Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych (1987–1988), dyrektor Gabinetu Ministra Przemysłu (1988–1989), zastępca dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych (1989–1990). Od 27 III do 31 VII 1990 r. kierownik Głównego Inspektoratu Ministra Spraw Wewnętrznych. AIPN, 02042/200, Akta osobowe Zbigniewa Chwalińskiego; AIPN, 1756/689, Akta osobowe Zbigniewa Chwalińskiego. Zob. też *Chwaliński Zbigniew* [w:] B. Sprengel, *Generalowie Policji*, Toruń 2019, s. 430–431.

2) płk. UOP w st. spocz. Antonim Zielińskim – w latach 1990–1991 dyrektorem Centralnego Archiwum MSW (CA MSW), w okresie 1992–1996 i 1997–2001 dyrektorem Biura Ewidencji i Archiwum UOP (BEiA UOP), następnie wicedyrektorem (2002–2005) i dyrektorem biura (2005–2006) w Biurze Rzecznika Interesu Publicznego oraz zastępcą dyrektora Biura Lustracyjnego IPN – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (2007–2008)³,

3) insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickiem – dyrektorem (1990–1992) i zastępcą dyrektora BI KGP (1992–1993), a po 2000 r. zastępcą dyrektora, a następnie dyrektorem Biura Międzynarodowej Współpracy Policji KGP⁴.

Komentarza nie odmówił również dr inż. Henryk Majewski⁵ – minister spraw wewnętrznych w rządzie Jana Krzysztofa Bieleckiego.

Wykorzystane w artykule wypowiedzi i relacje wymienionych osób zostały autoryzowane. Należy jednak zaznaczyć, że przedstawiony w nim punkt widzenia jest wyłącznie wyrazem osobistych poglądów autora, powziętych w toku realizowanych badań naukowych. Nie wyraża on stanowiska Komendanta Głównego Policji, KGP lub innych instytucji państwowych ani osób, z którymi przeprowadzono wywiady bądź od których pozyskano relacje.

Należy również dodać, że opracowania niniejszego zagadnienia podjął się historyk i archiwista, a nie informatyk lub badacz historii informatyki. Dlatego artykuł koncentruje się na opisie procesu historycznego z zaznaczeniem najważniejszych faktów, działań i ustaleń. Skomplikowane kwestie informatyczne dotyczące systemów, przenoszenia danych czy trudności technicznych i sprzętowych powinni opisać specjaliści z dziedzin informatyka oraz informatyka techniczna i telekomunikacja.

Punktem wyjścia niniejszego tekstu są badania naukowe w zakresie przekształceń archiwów resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992⁶, które wywodzą się z szerszego kontekstu podziału całości zasobu informacyjnego peerelowskiego MSW (w tym ewidencyjnego i archiwalnego), zarówno w formie papierowej, jak i elektro-

³ Zob. P. Borysiuk, *Co jest w tych archiwach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część I)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2020, t. 18, s. 595–596 oraz pismo BPI-0500-55(5)/20 dyrektora generalnego IPN z 26 VIII 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, w zbiorach autora.

⁴ Zob. pismo zastępcy dyrektora Biura Prawnego KGP, l.dz. POP-3568/3233/24/JK, z 29 X 2024 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, w zbiorach autora. W okresie wcześniejszym – od 1974 do 1980 r. – funkcjonariusz Biura Informatyki MSW, od 1980 r. w Biurze „C” MSW. Od 1982 r. zastępca naczelnika, a od 1983 r. naczelnik Wydziału IX Biura „C” MSW (do 31 VII 1990 r.). AIPN, 1697/476, Akta osobowe Marka Wierzbickiego. Zob. P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 826, przyp. 73.

⁵ Henryk Majewski – dr inż., nauczyciel akademicki. Zastępca komendanta wojewódzkiego Policji w Gdańsku (od 1 X 1990 r.), minister spraw wewnętrznych (12 I – 23 XII 1991 r.). Następnie – do 30 IX 1993 r. – zastępca komendanta wojewódzkiego Policji w Gdańsku. *Majewski Henryk [w:] Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 5, red. nauk. J. Olszsek et al., Warszawa 2023, s. 200–201; *Henryk Majewski [w:] M. Żejmo, Liderzy podziemia Solidarności*, t. 1: *Gdańsk*, Poznań 2022, s. 274–277.

⁶ P. Borysiuk, *Podział zasobu archiwalnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych pomiędzy demokratyczne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Urząd Ochrony Państwa i Policję w okresie 1990–1992. Komunikat z badań [w:] Archiwa – zwierciadła czasu, skarbnice pamięci. Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Łódź 7–9 września 2022 roku*, t. 1, Warszawa 2024, s. 241–260.

nicznej (kartoteki, bazy danych, archiwa, inna dokumentacja w postaci papierowej, np. akta paszportowe), pomiędzy nowo utworzone organy demokratycznego państwa (MSW, UOP, Policja)⁷. Z drugiej strony jest to skorelowane z badaniami dotyczącymi transformacji resortu spraw wewnętrznych i powstania Policji⁸. Ten ostatni aspekt jest nie mniej ważny ze względu na zagadnienie powstania profesjonalnego pionu informatycznego Policji w 1990 r. (BI KGP), co jest m.in. przedmiotem niniejszego artykułu.

W literaturze przedmiotu na temat ZSKO, a szerzej – danych elektronicznych SB, na uwagę zasługuje studium Jana Burego⁹. Cenne są przede wszystkim opracowania naukowe autorstwa Tadeusza Ruzikowskiego¹⁰, Mariusza Kwaśniaka¹¹, Anny Marcinkiewicz-Kaczmarczyk i Wiesława Kaczmarczyka¹² oraz internetowy artykuł ostatniego z wymienionych autorów¹³. Uzupełniając należy przywołać również tekst Agnieszki Krzaczkowskiej dotyczący likwidacji tzw. zbioru zastrzeżonego IPN¹⁴.

Przekształcenia w roku 1990

Po rozpoczęciu przekształceń strukturalno-kadrowych peerelowskiego MSW przeprowadzono wewnętrzne analizy dotyczące umiejscowienia komórek organizacyjnych właściwych w sprawach ewidencji (operacyjnej, procesowej, kryminalnej) i informatyki w mających powstać Policji i UOP.

W projekcie KG MO z połowy lutego 1990 r. wskazano, że przyszła Policja powinna składać się z kierownictwa oraz czterech grup pionów: podstawowych (liniowych), zabezpieczenia operacyjnego, zaopatrzenia materiałowo-technicznego (kwatremistrzostwa) i pomocniczo-obługowych. Planowano, że interesujący nas pion zabezpieczenia

⁷ *Idem, Co jest w tych archiwach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 594–627; *idem, Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 804–835. Zob. też *idem, Biuro „C” MSW a Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w latach 1976–1990. Wzajemne relacje i zależności. Polityka kierownictwa archiwów SB wobec archiwów państwowych*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2023, t. 21, s. 139–179.

⁸ *Idem, Kwestia likwidacji Biura do Walki z Przystępstwami Gospodarczymi Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w okresie 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20, s. 582–620; *idem, Problem połączenia Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej MO z Biurem Śledczym MSW w okresie transformacji resortu spraw wewnętrznych w latach 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20, s. 621–649; *idem, Okoliczności zabezpieczenia przez Krzysztofa Kozłowskiego akt dotyczących śmierci Grzegorza Przemyska na tle transformacji resortu spraw wewnętrznych* [w:] *Czerwiec '89. Transformacja systemowa w Polsce*, red. J. Bielanowski, J. Kufel, Gdańsk 2025, s. 477–496.

⁹ J. Bury, *Polska informatyka...*, s. 76–81.

¹⁰ T. Ruzikowski, *Zarys historii Zintegrowanego (Zautomatyzowanego) Systemu Kartotek Operacyjnych resortu spraw wewnętrznych*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3, s. 79–116.

¹¹ M. Kwaśniak, *Elektroniczne bazy danych Służby Bezpieczeństwa*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2014, t. 7, s. 55–70.

¹² A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, W. Kaczmarczyk, *Wykorzystanie systemów ZSKO i SYSKIN w realizacji kwerend archiwalnych* [w:] *Archiwa, historia, pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. nauk. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź – Warszawa 2018, s. 125–136.

¹³ W. Kaczmarczyk, *Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych w MSW PRL*, „Przystanek Historia”, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/aparat-bezpieczenstwa/80825,Zintegrowany-System-Kartotek-Operacyjnych-w-MSW-PRL.html>, dostęp 27 X 2024 r.

¹⁴ A. Krzaczkowska, *Likwidacja „zetki”*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 1–2, s. 102–109.

operacyjnego będzie składać się z dwóch części: zabezpieczenia operacyjno-technicznego oraz ewidencji kryminalnej i przetwarzania danych¹⁵. Zadania tej drugiej na szczeblu centralnym miał realizować Zarząd Ewidencji Kryminalnej i Przetwarzania Danych KGP, który podzielono – oprócz kierownictwa i Sekcji Ogólnej – na cztery wydziały: Ewidencji Kryminalnej, Ewidencji Identyfikacyjno-Rozpoznawczej, Wdrożeń i Rozwoju Informatyki oraz Nadzoru, Kontroli i Statystyki Kryminalnej¹⁶.

Zarząd miał odpowiadać za „organizację i funkcjonowanie systemu informacyjnego Policji, wspomagającego działania rozpoznawcze i wykrywcze jednostek wszystkich szczebli”¹⁷. Jego najważniejszym zadaniem było „gromadzenie i udostępnianie informacji odzwierciedlających zainteresowania jednostek Policji oraz koordynowanie ich obiegu”¹⁸. Wykonywać je powinien za pośrednictwem dwóch zbiorów rejestracji kryminalnych: centralnego i wojewódzkich. „Centralny zbiór rejestracji kryminalnych”, czyli CKK¹⁹, miał obejmować 4 mln dokumentów i być opracowywany „tradycyjnymi, manualnymi metodami”²⁰. Jak zauważono, „stan zaawansowania automatyzacji obróbki w[yżej] wym[ienionych] dokumentów jest nieznaczący”²¹. Określono również, że zarząd ten „modyfikuje strukturę i zakres funkcji systemu informacyjnego Policji, inicjuje prace analityczno-projektowe w zakresie wdrażania informatyki, kieruje przedsięwzięciami wdrożeniowymi i unowocześnieniem bazy technicznej w[yżej] wym[ienionego] systemu, współdziałając z Biurem Informatyki i Techniki Archiwalnej MSW”²².

Widać, że w wewnątrzresortowych projektach dotyczących transformacji MO w Policję założono przejście z Wydziału VII Biura „C” MSW manualnej CKK oraz budowę policyjnych (nie ogólnoresortowych) komórek informatycznych od szczebla centralnego, przy jednoczesnym powstaniu w centrali MSW Biura Informatyki i Techniki Archiwalnej (BIiTA).

W kwietniu 1990 r. zmodyfikowano jedynie słownictwo w tym zakresie poprzez przyjęcie, że do pionów zabezpieczenia (techniki operacyjnej) wchodzi „dodatkowe pion podstawowy”²³, tj. zabezpieczenia operacyjno-technicznego, ewidencji kryminalnej i przetwarzania danych oraz łączności. Niemniej oprócz kosmetycznej zmiany nazw wydziałów przyszłego zarządu (Rejestracji Kryminalnej, Ewidencji Identyfikacyjno-Rozpoznawczej, Wdrożeń i Rozwoju Informatyki oraz Nadzoru i Statystyki Kryminalnej) wszystko zasadniczo pozostało po starym (w opisie nie uwzględniono BIiTA)²⁴.

W tym samym czasie przygotowywano też propozycje struktury organizacyjnej i zakresu zadań mającego powstać UOP. Witold Bagieński zauważył, że w koncep-

¹⁵ AIPN, 1591/146, Notatka w sprawie projektu struktury organizacyjno-funkcjonalnej nowo tworzonej Policji w Rzeczypospolitej Polskiej, 14 II 1990 r., s. 2–3.

¹⁶ *Ibidem*, Załącznik nr 8 do notatki w sprawie projektu struktury organizacyjno-funkcjonalnej nowo tworzonej Policji w Rzeczypospolitej Polskiej, 14 II 1990 r., s. 24v.

¹⁷ *Ibidem*, s. 25v.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

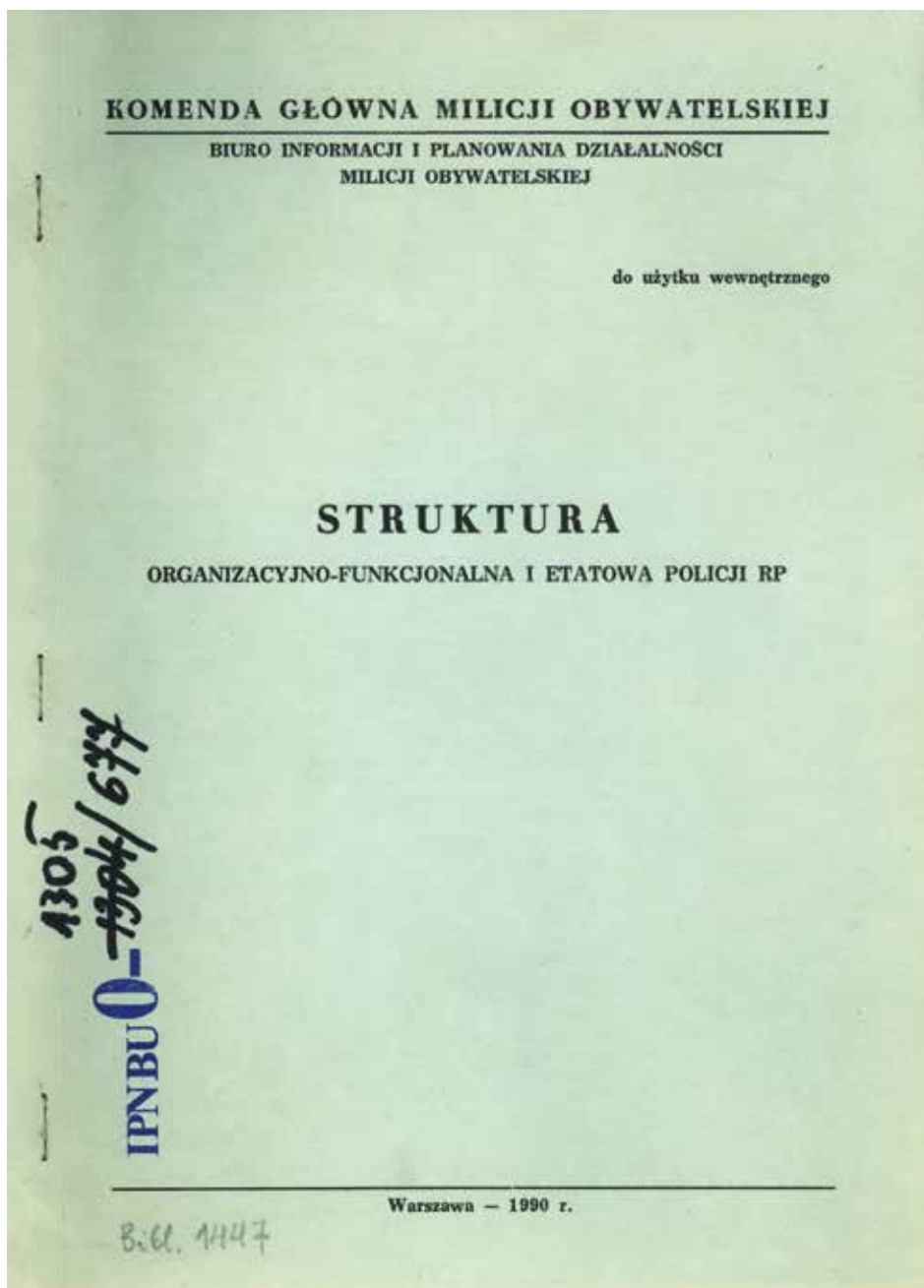
²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ AIPN, 01305/677, Struktura organizacyjno-funkcjonalna i etatowa Policji RP (druga, poprawiona wersja projektu), 2 IV 1990 r., s. 3 maszynopisu.

²⁴ *Ibidem*, s. 23–24 oraz 69–71 maszynopisu.

Okladka projektu struktury organizacyjno-funkcjonalnej i etatowej Policji RP,
2 IV 1990 r. AIPN, 01305/677

cie z końca stycznia 1990 r. czynności w zakresie obserwacji, techniki operacyjnej, szyfrów, informatyki i archiwum miały być realizowane w Biurze Zabezpieczenia Operacyjno-Technicznego UOP²⁵. Z kolei w lutowym projekcie struktury organizacyjnej UOP, opracowanym przez wewnątrzresortowy Zespół ds. utworzenia UOP, zakładano powstanie Zarządu Zabezpieczenia Techniczno-Operacyjnego (ZZTO). W jego skład – oprócz kierownictwa i trzech oddziałów: Techniki Specjalnej, Obserwacji, Koordynacji i Nadzoru (złożonych z wielu wydziałów) – wchodził też samodzielny Wydział Gromadzenia i Przetwarzania Informacji (WGiPI)²⁶. Jednym z podstawowych zadań ZZTO UOP miało być „prowadzenie rejestracji czynnej i archiwum oraz komputerowe przetwarzanie informacji”²⁷. Wykonywać miał je WGiPI, złożony z kierownictwa oraz sekcji: Ogólnej, I (ewidencji, analiz i ochrony tajemnicy państwowej), II (CKOI) i III (archiwum). W propozycji podano, że Wydział „prowadzi rejestrację czynną i analizę operacyjną oraz komputerowe przetwarzanie informacji”²⁸, aczkolwiek w jego strukturze nie założono istnienia sekcji IT.

W kwietniu ten ogólny zamysł organizacyjny potwierdzono w „Katalogu zadań” mającego powstać UOP, w którym dla „działań operacyjno-technicznych”²⁹ wskazano „prowadzenie rejestracji czynnej, kartotek operacyjnych osób pozostających w zainteresowaniu, a także wdrażanie i prowadzenie systemów informatycznych dla wszystkich jednostek Urzędu Ochrony Państwa”³⁰ oraz „gromadzenie i opracowywanie materiałów obejmujących dokumentację operacyjną jednostek UOP”³¹.

Wynika stąd wnioski, że dla obu instytucji (Policja i UOP) zakładano budowę własnych, niezależnych od siebie pionów, w ramach których funkcjonowanie ewidencji (kartotek) ściśle wiązano z informatyką, z tym że na szczeblu centralnym UOP miała zostać zachowana *de facto* struktura Biura „C” MSW (CKOI, zasób archiwalny i niesprecyzowana informatyka). Jednocześnie planowano, że Policja utworzy własny pion ewidencyjno-informatyczny, ale nie uwzględniono jego archiwum.

Powyższe koncepcje były dostosowywane do nowych realiów od 10 maja 1990 r., tj. od dnia wejścia w życie tzw. ustaw policyjnych z 6 kwietnia 1990 r.³² Na podstawie wewnętrznego zarządzenia MSW z tego samego dnia określono, że przekazanie dokumentów i wyposażenia technicznego Zarządu Łączności, biur „C” i „B” oraz departamentów Techniki oraz PESEL nastąpi „z chwilą podjęcia zadań przez właściwe jednostki organizacyjne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Urzędu Ochrony Państwa, Policji lub innych instytucji państwowych”³³.

²⁵ W. Bagiński, *Projektowanie struktury organizacyjnej Urzędu Ochrony Państwa przez oficerów Służby Bezpieczeństwa w pierwszych miesiącach 1990 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięi Narodowej” 2022, t. 15, s. 388–389.

²⁶ *Ibidem*, s. 414–415.

²⁷ *Ibidem*, s. 414.

²⁸ *Ibidem*, s. 415.

²⁹ AIPN, 1585/18169, „Katalog zadań” [UOP], 4 IV 1990 r., s. 10.

³⁰ *Ibidem*, s. 11.

³¹ *Ibidem*.

³² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179); Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 180); Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 181). Zob. też P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 808 n.

³³ Zarządzenie nr 043/90 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 V 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeń-*

5 czerwca 1990 r. Jan Widacki poinformował, że Biuro „C” MSW zostanie przekazane do UOP³⁴. W związku z tym 4 lipca 1990 r. w strukturach tego urzędu powołano Biuro Ewidencji i Archiwum³⁵. Nie można jednak zweryfikować szczegółowego zakresu czynności wykonywanych przez BEiA UOP, w tym ewentualnych kwestii informatycznych i kartotecznych, nie jest bowiem dostępny regulamin organizacyjny UOP. Musiał być on wydany przez jego szefa w związku z treścią § 3 zarządzenia nr 39 premiera Tadeusza Mazowieckiego³⁶.

Niemniej ten brak można wypełnić analizą dostępnych informacji dotyczących zorganizowania centrali MSW i Policji. Jeśli chodzi o pierwszą instytucję, w ministerstwie 27 lipca 1990 r. powołano Departament Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL)³⁷. Postawiono przed nim dwa zadania. Główne, polegające na prowadzeniu prac projektowych, wdrożeniowych i eksploatacyjnych dla systemu PESEL, oraz dodatkowe w postaci realizowania zadań Centralnego Biura Adresowego (CBA) jako Wydział VII Departamentu PESEL³⁸. Najważniejsza w drugim zakresie była „bieżąca obsługa zapytań adresowych i zleceń organów administracji państwowej” oraz „aktualizowanie ogólnopolskiego zbioru metryczek dowodów osobistych obywateli polskich”³⁹. Oznaczało to, że kartoteka manualna CBA, funkcjonująca dotychczas w ramach Wydziału VII Biura „C” MSW, weszła w skład nowego Departamentu PESEL MSW i została bezpośrednio powiązana z informatycznymi zadaniami tej komórki⁴⁰.

15 czerwca 1990 r. zorganizowano natomiast KGP, w której skład miało wchodzić BI KGP⁴¹. Strukturę organizacyjną i zakres wykonywanych przez nie zadań określono w połowie listopada 1990 r.⁴² Wydzielono w nim kierownictwo oraz wydziały: I (Ewidencji Identyfikacyjno-Rozpoznawczej), II (Wdrożeń i Rozwoju Informatyki), III (Statystyki Policyjnej), IV (Ogólny). BI KGP podporządkowane były Ośrodek Informatyki Policyjnej (OIP), na czele którego stał jeden z zastępców dyrektora biura, oraz Centralna Kartoteka Kryminalna (CKK), którą kierował główny specjalista w kierownictwie biura. Najważniejszymi zadaniami ogólnymi biura było wdrażanie i rozwój informatyki w Po-

stwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów, red. A. Jusupović i R. Leśkiewicz, Warszawa 2013, s. 295–297 (dok. nr 28, § 6, ust. 2).

³⁴ P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 813–814 i 816.

³⁵ *Zarządzenie nr 39 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 VII 1990 r. w sprawie szczegółowego określenia zadań oraz struktury organizacyjnej Urzędu Ochrony Państwa [w:] Historyczno-prawna analiza struktur...*, s. 305–307 (dok. nr 31, § 2, pkt 10).

³⁶ *Ibidem*, s. 307.

³⁷ AIPN, 213/1, Zarządzenie nr 68 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 VII 1990 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Departamentu Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, s. 340–345.

³⁸ *Ibidem*, s. 341, 344.

³⁹ *Ibidem*, s. 343.

⁴⁰ Por. P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 820–821.

⁴¹ Główne Archiwum Policji (dalej: GAP), KGP, 42x/1, Zarządzenie nr 1/90 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 VI 1990 r. w sprawie organizacji Komendy Głównej Policji, k. 1–5. Jednocześnie w strukturach organizacyjnych powstających komend wojewódzkich Policji powołano wydziały informatyki. Zob. *ibidem*, Zarządzenie nr 3/90 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 VII 1990 r. w sprawie organizacji komend wojewódzkich i rejonowych oraz komisariatów Policji, k. 17–25.

⁴² *Ibidem*, Zarządzenie nr 13/90 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 XI 1990 r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Biura Informatyki Komendy Głównej Policji, s. 252–266.

licji, gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji otrzymanych z jednostek Policji, generowanie statystyk policyjnych dotyczących przestępczości i wykroczeń oraz koordynacja pionu informatyki w jednostkach terenowych Policji⁴³.

OIP BI KGP składał się z kierownictwa, Wydziału Projektowania, Programowania i Wdrażania Systemów Informatycznych, Wydziału Technologii i Eksploatacji Systemów Informatycznych, Wydziału Techniki i Eksploatacji Systemów Komputerowych oraz Zespołu PESEL. Ośrodek był odpowiedzialny za projektowanie, programowanie i wdrażanie systemów informatycznych, ich obsługę technologiczną i eksploatacyjną oraz konserwację i eksploatację systemów komputerowych⁴⁴.

Z kolei CKK złożona była z kierownictwa, Wydziału Obsługi CKK, Wydziału Weryfikacji i Opracowań Dokumentów oraz Samodzielnej Sekcji Układu i Dystrybucji Dokumentów. Do zadań CKK należało prowadzenie i aktualizacja zbioru ewidencyjnego notowań kryminalnych i zabezpieczeń operacyjnych, opracowywanie informacji koordynacyjnych, prowadzenie statystyki ewidencji operacyjnej, weryfikacja dokumentów rejestracyjnych, informatyzowanie zbiorów ewidencyjnych⁴⁵.

Leszek Lamparski, pierwszy Komendant Główny Policji, zauważył, że „Biuro Informatyki w KG Policji było nowym tworem. Miało przejąć zadania związane z ewidencją kryminalną, statystyką, przetwarzaniem danych wykonywanych dotychczas przez różne jednostki MSW. Zostały w nim wydzielone: Centralna Kartoteka Kryminalna i Ośrodek Informatyki Policyjnej. Stanowisko dyrektora w tym biurze powierzyłem inżynierowi ppłk. Markowi Wierzbickiemu”⁴⁶.

Wspomniany Wierzbicki wskazał z kolei, że BI KGP „powstało z połączenia części wydziałów byłych biur »C« MSW, Kryminalnego oraz Kontroli i Analiz KG MO. Prócz technicznej obsługi sprzętu komputerowego w biurze są prowadzone: ewidencja kryminalno-rozpoznawcza, Centralna Kartoteka Kryminalna i statystyka prokuratorsko-policyjna”⁴⁷. Dodał jednocześnie, że „zatrudniamy wielu specjalistów – informatyków, elektroników i przedstawicieli innych dyscyplin technicznych oraz doświadczonych praktyków z zakresu ewidencji kryminalnej. Możemy się pochwalić dobrej klasy zachodnim sprzętem komputerowym i teletransmisyjnym”⁴⁸. Słowa Marka Wierzbickiego wprost świadczą o tym, że w nowo utworzonym BI KGP połączono część informatyczną Biura „C” MSW z komórkami informatycznymi centrali MO, funkcjonującymi w strukturach Biura Kryminalnego KG MO (ewidencja kryminalna w Wydziale VI) oraz Biura Kontroli i Analiz KG MO (komputerowy system prokuratorsko-milicyjnej statystyki przestępczości TEMIDA)⁴⁹.

⁴³ *Ibidem*, Regulamin organizacyjny Biura Informatyki (załącznik do zarządzenia nr 13/90 KGP z 16 XI 1990 r.), s. 253–258.

⁴⁴ *Ibidem*, Regulamin organizacyjny Ośrodka Informatyki Policyjnej (załącznik nr 1 do Regulaminu organizacyjnego BI KGP), s. 259–262.

⁴⁵ *Ibidem*, Regulamin organizacyjny Ośrodka Centralnej Kartoteki Kryminalnej (załącznik nr 2 do Regulaminu organizacyjnego BI KGP), s. 263–266.

⁴⁶ L. Lamparski, *Policja bez tajemnic*, Warszawa 1993, s. 85. Biogram Marka Wierzbickiego w zakresie służby w MSW do 1990 r. zob.: P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 826, przyp. 73.

⁴⁷ JOL, *Komputery dobre na wszystko*, „Gazeta Policyjna”, 14 X 1990, s. 4–5.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Kwestia funkcjonowania komórek informatycznych *stricto* w pionie MO, odrębnych od pionu informatycznego działającego w ramach Biura Informatyki MSW, Biura „C” MSW oraz Departamentu PESEL MSW, zostanie opisana w odrębnym studium autora.

Twórcą nazwy „Biuro Informatyki” był Marek Wierzbicki, który zaproponował również stworzenie wydziałów informatyki na poziomie komend wojewódzkich Policji, co zostało zaakceptowane przez komendanta głównego. Ten sam oficer przygotował – wdrożoną następnie – strukturę organizacyjną BI KGP, która skupiała w jednym miejscu zagadnienia informatyczne komórek organizacyjnych Biura „C” MSW i KG MO⁵⁰.

Można dostrzec, że w ogólnym zamyśle strukturalnym BI KGP wykorzystano projekty wypracowane w KG MO w pierwszej połowie 1990 r. dla mającej powstać Policji. Jednak o wiele ważniejsze jest pytanie, dlaczego w ramach policyjnego BI KGP ześrodkowano całość pionu informatycznego Biura „C” MSW, w tym taśmy magnetyczne systemów informatycznych, przede wszystkim ZSKO? Zgodnie z relacją gen. Chwalińskiego „przejęcie w 1990 r. przez Policję części informatycznej Biura »C« MSW, umieszczonej w obiekcie przy ul. Wiśniowej, było decyzją polityczną”⁵¹. Jednocześnie zauważył on, że „decyzja o tym została podjęta na bardzo wysokim szczeblu politycznym, w gronie premiera Tadeusza Mazowieckiego, ministra Krzysztofa Kozłowskiego oraz posła Jana Rokity, który był jednocześnie przewodniczącym sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności MSW”⁵². W innym miejscu natomiast podkreślił, że „po przekazaniu do utworzonej Komendy Głównej Policji Centrum Informatycznego, utworzone Biuro Informatyki KGP przejęło wielkie maszyny cyfrowe wraz z zasobami danych, które nie dotyczyły działań MO. Razem z Centrum Informatycznym na ul. Wiśniowej przejęto kartoteki kryminalne, a także zainteresowań operacyjnych. Były to ogromne zasoby kartotek papierowych, które od kilkudziesięciu lat nie były weryfikowane”⁵³. W odniesieniu do służb specjalnych w kontekście informatyki w 1990 r. gen. Chwaliński zauważył, że „UOP nic z tego nie dostaje – musi tworzyć swoje nowe zaplecze”⁵⁴.

Innego zdania jest insp. Marek Wierzbicki, który w przejściu „informatyki” z Biura „C” MSW do BI KGP nie widzi decyzji politycznej i wskazuje na decydującą rolę niezwykle wówczas silnych policyjnych związków zawodowych. W ich oczach mający powstać UOP miał nie potrzebować tych systemów, a same kartoteki SB miały ulec zarchiwizowaniu. Nie zakładano wtedy, że będzie to dalej funkcjonowało⁵⁵.

⁵⁰ Zapiski z rozmowy z insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickim, 9 IV 2024 r., w zbiorach autora.

⁵¹ Zapiski z rozmowy z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 29 I 2024 r., w zbiorach autora.

⁵² Zapiski z rozmowy z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 7 V 2024 r., w zbiorach autora. Komisja Nadzwyczajna do Zbadania Działalności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (tzw. komisja Rokity) – komisja Sejmu X kadencji, działająca w latach 1989–1991 pod przewodnictwem posła Jana Marii Rokity. Miała zbadać 122 przypadki „niewyjaśnionych zgonów, co do których istniało uzasadnione domniemanie, że ich bezpośrednimi bądź pośrednimi sprawcami byli funkcjonariusze służb podległych MSW”. M. Lasota, *O raporcie sejmowej komisji poświęconej samodzielnej grupie „D” w MSW*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 1, s. 27. Szerzej zob. *Raport Rokity. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności MSW*, wstęp J. Rokity, posłowie A. Dudek, Kraków 2005.

⁵³ Relacja nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewa Chwalińskiego z 13 VII 2022 r., w zbiorach autora.

⁵⁴ Zapiski z rozmowy z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 7 V 2024 r., w zbiorach autora.

⁵⁵ Zapiski z rozmowy z insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickim, 9 IV 2024 r., w zbiorach autora. Rolę milicyjnego i policyjnego ruchu związkowego w okresie transformacji akcentuje Arkadiusz Nyzio. Zob. *idem, Rakowiecka w remoncie. Transformacja polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989–1993*, Kraków 2020, s. 296–305.

Drugą kwestią, na którą zwraca uwagę i jak ją określa Marek Wierzbicki, jest tzw. referendum, które odbyło się w Biurze „C” MSW. Dotyczyło ono wskazania przez funkcjonariuszy, gdzie chcą pracować: w Policji czy w UOP. Przygniatająca większość informatyków z Biura „C” MSW wybrała Policję, tylko nieliczne osoby zdecydowały się na UOP. Podobnie było z Wydziałem VII Biura „C” MSW, w którym funkcjonariusze kartotek CKK i CBA w przeważającej większości wybrali Policję, a tylko nieliczni nowy Departament PESEL MSW, gdzie przeszła kartoteka CBA⁵⁶.

Bez względu na to, jaka była główna przyczyna umieszczenia pionu informatycznego w Policji, bardzo szybko BI KGP przydzielono obiekt MSW przy ul. Wiśniowej, gdzie dotychczas znajdowały się wydziały informatyczne (IX–XI) Biura „C” MSW. Już w ostatnim tygodniu lipca 1990 r. działał trzyosobowy zespół do spraw wydzielania obiektów służbowych dla potrzeb UOP i KGP, który miał zakończyć pracę w ciągu kilku dni – do końca miesiąca⁵⁷. Jak zauważył Jan Widacki, od uchwalenia ustawy o Policji w dniu 6 kwietnia 1990 r. były „trzy miesiące na przeorganizowanie milicji w Policję, rozdzielenie całego majątku, całego zaplecza, które było jedno. Budynków, całego majątku trwałego, też i ruchomego. Rozdzielenie łączności, kadr, wszystkiego [...]”. Na to wszystko były trzy miesiące⁵⁸. Niemniej sam proces podziału obiektów pomiędzy KGP i UOP rozciągnął się na drugą połowę 1990 r. Wydaje się jednak uprawnionym stwierdzenie, że obiekt przy ul. Wiśniowej przydzielono KGP latem, a najpóźniej na przełomie lata i jesieni 1990 r.⁵⁹

Powstaje jeszcze drugie pytanie: dlaczego do stosunkowo nowoczesnego jak na ówczesne warunki i możliwości pionu informatycznego włączono manualną CKK? Odpowiedzi udzielił dyrektor Wierzbicki, który w październiku 1990 r. mówił o kierunkowych planach biura w ten sposób: „Chcemy, żeby w ciągu trzech lat wszelkie informacje z kartotek znalazły się na nośnikach komputerowych i były dostępne dla jednostek policji do szczebla komisariatu wyłącznie przez sieć teletransmisyjną, która oczywiście w tym czasie musi powstać⁶⁰”. Po latach Marek Wierzbicki potwierdził swoje stanowisko, zauważając, że w 1990 r. zapadła decyzja o rozdzieleniu kartotek Biura „C” MSW, a ideą włączenia manualnej CKK do BI KGP była jej informatyzacja. W 1990 r. uważano, że informatyzacja zasobu kartotecznego nastąpi szybko, a manualna CKK ulegnie archiwizacji⁶¹.

Zatem intencją przejścia przez BI KGP manualnej CKK była jej elektronizacja w policyjny system informatyczny. W następnym miesiącu zadania związane

⁵⁶ Zapiski z rozmowy z insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickim, 9 IV 2024 r., w zbiorach autora.

⁵⁷ AIPN, 213/1, Decyzja nr 20 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 VII 1990 r. o powołaniu zespołu do spraw wydzielania obiektów służbowych dla potrzeb Urzędu Ochrony Państwa i Komendy Głównej Policji, s. 143–144.

⁵⁸ Spisany fragment wystąpienia prof. dr. hab. Jana Widackiego w trakcie konferencji naukowej pod nazwą „25 lat ustawy o Policji”, zorganizowanej przez Parlamentarny Zespół Służb Mundurowych Sejmu RP VII kadencji i Komendanta Głównego Policji w dniu 23 IV 2015 r., https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/transmisje_arch.xsp?rok=2015&type=inne&page=5#DA3D2FF3ED11E49FC1257E05003478A5, dostęp 7 XII 2024 r. Cytowany fragment nawiązuje do dyspozycji art. 147 ust. 1 ustawy o Policji, który stwierdzał, że „Minister Spraw Wewnętrznych zorganizuje Policję w ciągu 3 miesięcy od wejścia w życie niniejszej ustawy”. Weszła ona w życie 10 V 1990 r., w dniu ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, zatem to od tego dnia biegł trzymiesięczny okres na zorganizowanie Policji.

⁵⁹ Szerzej na ten temat zob. P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 824–825.

⁶⁰ JOL, *Komputery dobre na wszystko...*, s. 4–5.

⁶¹ Zapiski z rozmowy z insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickim, 9 IV 2024 r., w zbiorach autora.

z informatyzowaniem posiadanych zbiorów ewidencyjnych wprost wpisano do regulaminu organizacyjnego BI KGP, a konkretnie – do CKK BI KGP. Co ważne – jak wspomina Marek Wierzbicki – właśnie ze względu na CKK i przetwarzanie informacji kryminalnych BI KGP od momentu powstania podległe było zastępcy Komendanta Głównego Policji do spraw kryminalnych⁶².

Ostatecznie – po przeprowadzeniu przekształceń strukturalnych w 1990 r. – aż do połowy pierwszej dekady XXI w. BI KGP pełniło dwojaką funkcję: typowego pionu IT w organizacji oraz pionu ewidencyjno-statystycznego centrali Policji (ewidencja operacyjna i kryminalna oraz statystyka systemu TEMIDA).

Syntetyzując, należy zauważyć, iż główną ideą roku 1990 był podział kartotek manualnych peerelowskiego MSW, które miały służyć do bieżącej pracy w zakresie ewidencji ludności (Departament PESEL MSW), jak również do operacyjnej i procesowej (w przypadku Policji i UOP). Stąd kartoteka CBA znalazła się w Departamencie PESEL MSW, a CKK w KGP. Z kolei CKOI w wyniku tego procesu trafiła do UOP.

Modyfikacja pierwotnych założeń transformacyjnych w latach 1991–1994

W omawianym okresie decyzje związane z informatyzowaniem resortowych kartotek były podejmowane szybko. Minister Henryk Majewski twierdził, że zasadnicze działania w tej kwestii w Departamencie PESEL MSW finalizowano już w 1991 r.: **„Dzięki mojemu zaangażowaniu przyspieszono prace nad nowoczesnym rejestrem państwowym osób, czyli PESEL-em, z jednoczesnym wygaszaniem historycznego Centralnego Biura Adresowego [podkreślenie moje – przyp. P.B.]. Wykorzystywałem do tego doświadczenia służb policyjnych w krajach zachodnich Europy i USA. Musiałem szukać środków na Radzie Ministrów na porządkowanie i weryfikowanie rekordów zbioru danych osobowych, tych rekordów było kilkadziesiąt milionów i dotyczyły żywych ludzi. Dane tam zawarte nie mogły zawierać żadnej pomyłki. Trzeba było opłacić urzędników we wszystkich urzędach wojewódzkich w całej Polsce, aby przeprowadzali weryfikację poprawności danych wprowadzonych”**⁶³.

Bartłomiej Kluska zauważył, że „z końcem 1989 roku liczba rekordów w C[entralnym] B[anku] D[anych] zbliżyła się do 32 mln. Dla twórców systemu PESEL było jasne, że w III RP musi być on dalej rozwijany, gdyż konieczne jest nadanie wszystkim obywatelom numeru ewidencyjnego w ramach Centralnego Banku Danych, a także objęcie ich strukturami terenowych banków danych, jak również poszerzanie tematycznego zbioru informacji na inne sfery życia społecznego w ramach kolejnych podsystemów. **Widocznym efektem wdrożenia systemu w struktury administracji państwowej miała być też docelowa likwidacja wszystkich ręcznych kartotek osobowych w kraju [podkreślenie moje – przyp. P.B.]**”⁶⁴. Dodał, że w październiku 1989 r. minister finansów Leszek Balcerowicz wystąpił do ministra spraw wewnętrznych z wnioskiem, aby nowy system podatkowy państwa utworzyć „w oparciu o zbiór danych PESEL. Podobnie miały myśleć Centralny Urząd Planowania, Główny Urząd Statystyczny i Zakład Ubezpieczeń Społecznych”⁶⁵.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ H. Majewski, *Po Sierpniu wierzyłem, że komuna może upaść!* [w:] M. Żejmo, *Liderzy podziemia Solidarności*, t. 1..., s. 344.

⁶⁴ B. Kluska, *PESEL w PRL. Informacja czy inwigilacja*, Łódź 2019, s. 133.

⁶⁵ *Ibidem*.

Henryk Majewski uzupełniał, że w 1991 r., gdy pełnił funkcję ministra spraw wewnętrznych, miał w zakresie poszukiwania środków na porządkowanie i weryfikowanie rekordów w systemie PESEL duże wsparcie w wicepremierze i ministrze finansów Leszku Balcerowiczu oraz w ministrze pracy i polityki socjalnej Michale Bonim⁶⁶, który był zainteresowany zastosowaniem tego systemu w ZUS. Weryfikacja poprawności danych przeniesionych z CBA do systemu PESEL była kosztowna, ale rząd Jana Krzysztofa Bieleckiego „wyasygnował na ten cel znaczne środki, których nie było w budżecie. To dzięki temu systemowi może działać cała administracja rządowa, skarbowa, ZUS i wiele innych ważnych systemów w kraju”⁶⁷.

Jak widać, na poziomie władz rządowych priorytetem była kosztowna, ale zakończona sukcesem pełna elektronizacja danych osobowych obywateli w ramach systemu PESEL, co skutkowało wygaszeniem manualnej kartoteki CBA w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w.⁶⁸ Jednak w KGP nie powiodły się plany z informatyzowania zbiorów CKK w ciągu trzech lat, w konsekwencji czego Policja nie doczekała się w tym czasie nowego systemu. Generał Chwaliński wspominał, że „w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. sprawdzenia były dokonywane z kartoteki papierowej, czyli Centralnej Kartoteki Kryminalnej. Systemy informatyczne wykorzystywano tylko pomocniczo, ponieważ w ZSKO była masa błędów”⁶⁹.

Pomimo początkowych trudności podjęto w Policji prace dotyczące z informatyzowania ewidencji kryminalnej. Zgodnie z informacjami Najwyższej Izby Kontroli 12 czerwca 1992 r. zastępca Komendanta Głównego Policji pisemnie polecił budowę nowego systemu informatycznego w podległej mu służbie. Tworzono go do 1996 r. jako Zintegrowany System Informacyjny Policji (ZSIP), a w 2002 r. NIK uznał, że „jest [on] podstawowym systemem informatycznym w Policji. W systemie tym gromadzone i przetwarzane są informacje pozyskiwane podczas wykonywania czynności służbowych przez policjantów. System ten stanowi zasadnicze wsparcie informacyjne Policji w realizacji jej ustawowych zadań. ZSIP został utworzony w latach 1992–1996, początkowo jako Terenowy Bank Informacji Kryminalnej”⁷⁰.

Decyzje podjęte w 1992 r. okazały się przełomowe nie tylko w zakresie tworzenia nowego policyjnego systemu informatycznego służącego do gromadzenia i przetwarzania informacji kryminalnych, lecz także dla ostatecznego unormowania kwestii danych komputerowych ZSKO, od 1990 r. znajdujących się w BI KGP. Uregulowanie statusu ZSKO należy bezsprzecznie wiązać z kwestią wykorzystywania danych z tego systemu w działaniach lustracyjnych podjętych przez ministra spraw wewnętrznych

⁶⁶ Michał Boni był ministrem pracy i polityki socjalnej w rządzie Jana Krzysztofa Bieleckiego od 12 I do 23 XII 1991 r. Zob. *Polska 1944–1991. Informator historyczny. Struktury i ludzie*, cz. I, red. A. Kochański przy współudziale E. Ciborskiej, A. Merkera, G. Sołtysiaka, Warszawa 2022, s. 167 i 264.

⁶⁷ Relacja pisemna dr. Henryka Majewskiego z 30 XI 2024 r., w zbiorach autora.

⁶⁸ Na temat funkcjonowania systemu PESEL w latach dziewięćdziesiątych XX w. zob. B. Kluska, *PESEL...*, s. 134 i n.

⁶⁹ Zapiski z rozmowy z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 7 V 2024 r., w zbiorach autora.

⁷⁰ NIK, Departament Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli policyjnych systemów informatycznych*, nr kontroli P/01/076, nr ewid. 12/2002/P01076/KOB, marzec 2002, s. 17, <https://www.nik.gov.pl/kontrolne/wyniki-kontroli-nik/kontrolne,126.html>, dostęp 9 XI 2024 r. Na temat systemów informatycznych funkcjonujących w Policji od 1990 r. oraz o samym systemie ZSIP zob. P. Zalewski, *Architektura i narzędzia policyjnej wymiany informacji kryminalnych. Perspektywa krajowa i międzynarodowa*, „Kultura Bezpieczeństwa” 2021, nr 40, s. 57–60.

Antoniego Macierewicza, a realizowanych przez Wydział Studiów Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych MSW⁷¹.

Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk i Wiesław Kaczmarczyk zauważyli, że „w wyniku przemian ustrojowych, które miały miejsce w 1990 r., zlikwidowano organy bezpieczeństwa państwa, a baza danych ZSKO przestała funkcjonować. Infrastrukturę informatyczną Biura »C« MSW umieszczono w strukturze Komendy Głównej Policji, która w czerwcu 1992 r. przekazała do Urzędu Ochrony Państwa zachowane taśmy magnetyczne z zabezpieczeniami danych byłej Służby Bezpieczeństwa”⁷². Zgodnie z naszą obecną wiedzą należy podkreślić, że wyglądało to inaczej i nie było działaniem jednorazowym, lecz rozciągniętym w czasie, o czym świadczą odtajnione materiały archiwalne.

24 listopada 1992 r. wydano wspólną decyzję nr 014/92 dyrektora BEiA UOP i nr 016/92 dyrektora BI KGP dotyczącą utworzenia zespołu do spraw przekazania danych komputerowych byłej SB, podpisaną odpowiednio przez Antoniego Zielińskiego i Zbigniewa Chwalińskiego⁷³. Jako podstawę prawną powołania tego zespołu, złożonego z przedstawicieli Wydziału IV BEiA UOP i Wydziału II BI KGP, przyjęto zapisy Zarządzenia nr 088/91 Ministra Spraw Wewnętrznych z 10 września 1991 r. w sprawie rozdzielenia zasobu archiwalnego byłego Biura „C” MSW i byłych wydziałów „C” WUSW⁷⁴. Można domniemywać, że dla wszystkich decydentów w kwestii przeniesienia danych informatycznych z BI KGP do BEiA UOP był to niejako ciąg dalszy procesu z 1991 r., kiedy to wewnątrz resortu dokonano podziału zasobu archiwalnego dawnego pionu „C” MSW pomiędzy nowe MSW oraz UOP i Policję. Zarówno Antoni Zieliński, jak i Zbigniew Chwaliński byli jednymi z najważniejszych aktorów wydarzeń z 1991 r. Sam płk Zieliński znaczącą rolę w postępowaniu Policji, mającym na celu przekazanie dokumentacji informatycznej z BI KGP do BEiA UOP, dostrzega właśnie w postaci Zbigniewa Chwalińskiego, który „był pracownikiem służb i rozumiał, że służby specjalne są w tym właściwsze”⁷⁵. Niemniej z treści notatki naczelnika Wydziału IV BEiA UOP z 12 lutego 1993 r. należy wprost wysnuć wniosek, iż w 1992 r. polecenie przekazania danych z BI KGP do BEiA UOP wydał bezpośrednio minister spraw wewnętrznych Andrzej Milczanowski, a jako termin realizacji czynności przekazania wskazano maj 1993 r.⁷⁶

⁷¹ Punkt widzenia byłych pracowników Wydziału Studiów Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych MSW zob. AIPN, 003407/5, Opracowanie na temat realizacji prac dotyczących przejścia przez UOP jego i byłej SB zasobów informatycznych bieżących i archiwalnych [...], 15 VI 1992 r. (załącznik nr 7 do protokołu 14 posiedzenia Komisji do Badania Wykonania przez Ministra Spraw Wewnętrznych uchwały Sejmu RP z dnia 28 V 1992 r. odbytego w dniu 3 VII 1992 r.), s. 685–687; M. Grocki, *Konfidentci są wśród nas...*, Warszawa [b.d.w.]; W. Bagiński, S. Cenckiewicz, P. Woyciechowski, *Konfidentci. Archiwa ujawniają prawdę*, wstęp A. Macierewicz, Warszawa 2015, s. 39–307.

⁷² A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, W. Kaczmarczyk, *Wykorzystanie systemów...*, s. 125. Należy jednak zaznaczyć, iż autorzy wskazali, że „informacje na temat lat 1990–1993 zostały umieszczone w aplikacji ZSKO przekazanej do IPN [przez UOP do BUiAD IPN w 2001 r. – przyp. P.B.]”. *Ibidem*, s. 126, przyp. 5.

⁷³ AIPN, 01978/2, Decyzja dyrektora BEiA UOP nr 014/92 i dyrektora BI KGP nr 016/92 z 24 XI 1992 r. w sprawie powołania wspólnego zespołu ds. przekazania danych komputerowych byłej SB, l.dz. UOP Ed-042/92, s. 4–5.

⁷⁴ Szerzej zob. P. Borysiuk, *Podział zasobu archiwalnego...*, s. 254–257.

⁷⁵ Zapiski z rozmowy z płk. UOP w st. spocz. Antonim Zielińskim, 9 I 2024 r., w zbiorach autora.

⁷⁶ AIPN, 01978/2, Notatka dotycząca działań przygotowawczych do przejścia danych byłej SB podejmowanych w Wydziale IV BEiA UOP w okresie grudzień 1992 r. – styczeń 1993 r., l.dz. UOP Ed-07/93, 12 II 1993 r., s. 36–37.

Wspomniane powyżej Zarządzenie nr 088/91 Ministra Spraw Wewnętrznych koncentrowało się na rozdziale i przekazaniu materiałów archiwalnych zgromadzonych w Biurze „C” MSW i wydziałach „C” WUSW do służb archiwalnych UOP, Policji i MSW (na szczeblu centralnym wymieniono CA MSW, BEiA UOP i Biuro Prezydyjne KGP, w strukturach którego ulokowano Główne Archiwum Policji)⁷⁷. Normatyw nie wspominał jednak ani o dyskach, ani o taśmach magnetycznych, ani o BI KGP. W ostatecznie przyjętym rozdziale zasobu archiwalnego byłego Biura „C” MSW w 1991 r. do BEiA UOP miały trafić „akta dotyczące osobowych źródeł informacji, dysponentów L[okali] K[ontaktowych], M[ieszkań] K[onspiracyjnych], kandydatów na osobowe źródła informacji, kandydatów na dysponentów L[okali] K[ontaktowych], M[ieszkań] K[onspiracyjnych] oraz akta spraw operacyjnych po byłym resorcie bezpieczeństwa publicznego, Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego, Komitecie ds. Bezpieczeństwa Publicznego, Służbie Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Zwiadzie Wojsk Ochrony Pogranicza, Zarządzie Wojskowej Służby Wewnętrznej Jednostek Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz innych jednostkach wojskowych podlegających Ministrowi Spraw Wewnętrznych i jego poprzednikom”⁷⁸.

Jednocześnie nowa instrukcja archiwalna resortu spraw wewnętrznych z 1991 r. do akt operacyjnych zaliczyła też „nośniki komputerowe”⁷⁹. Według definicji zawartej w tym dokumencie akta operacyjne stanowiły „zbiór dokumentów zawierających treści utrwalone za pomocą pisma lub środków technicznych obrazujących działalność operacyjną lub jej rezultaty, a w szczególności: 1) dokumenty pisemne [...], 2) nośniki informacji (taśmy magnetofonowe i magnetowidowe, nośniki komputerowe), 3) dokumenty fotograficzne [...], 4) dokumenty graficzne [...], uzyskane lub wytworzone oraz przetworzone w toku pracy operacyjnej z wyjątkiem uzyskanych w wyniku prowadzenia obserwacji i rejestracji obrazów i dźwięków w miejscach publicznych”⁸⁰.

W celu realizacji zadania przekazania „danych komputerowych” byłej SB wspólny zespół, powołany 24 listopada 1992 r., miał przeprowadzić inwentaryzację tych danych, znajdujących się w posiadaniu BI KGP, oraz opracować technologię ich transferu⁸¹. Poza tym miał określić termin zakończenia eksploatacji systemów byłej SB w BI KGP, jak również „nadzorować przebieg realizacji przyjętych zasad przekazania danych”⁸².

Dokumentację dotyczącą prac zespołu zgromadzono w materiałach archiwalnych Wydziału IV BEiA UOP przekazanych do zasobu IPN. Nie posiadamy źródeł policyjnych w tej sprawie, a zatem cały proces widoczny jest z punktu widzenia służby specjalnej.

⁷⁷ Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, MSW, 00179/105, Zarządzenie nr 088 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 IX 1991 r. w sprawie rozdziału zasobu archiwalnego byłego Biura „C” Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i byłych wydziałów „C” wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych, s. 90–94.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 90.

⁷⁹ *Ibidem*, Zarządzenie nr 107 Pf Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 XI 1991 r. w sprawie organizacji archiwów i zasad postępowania z materiałami archiwalnymi oraz dokumentacją niearchiwalną w resorcie spraw wewnętrznych (§ 3 pkt 3), s. 219.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ AIPN, 01978/2, Decyzja nr 014/92 dyrektora BEiA UOP nr 014/92 i dyrektora BI KGP nr 016/92 z 24 XI 1992 r. w sprawie powołania wspólnego zespołu ds. przekazania danych komputerowych byłej SB, l.dz. UOP Ed-042/92, s. 4–5.

⁸² *Ibidem*, s. 4.

25 listopada 1992 r. sporządzono dwustronny protokół ustaleń zespołu UOP – Policja, podpisany przez naczelnika Wydziału IV BEiA UOP i zastępcę naczelnika Wydziału IV BI KGP⁸³. Najważniejsze było uzgodnienie dotyczące przeprowadzenia inwentaryzacji „taśm i systemów na tych taśmach” do dnia 4 grudnia 1992 r.⁸⁴ Określono również kolejność przekazywania poszczególnych systemów: jako pierwsze wskazano ZSKO i ESEZO, potem EZOP, na końcu pozostałe systemy⁸⁵. Zaznaczono, że „przekazaniu podlegają wszystkie dane systemów b. SB”⁸⁶. Ponadto BI KGP przesłało do BEiA UOP „wykaz nośników (taśm magnetycznych) będących w posiadaniu BI KGP po systemach informatycznych byłej Służby Bezpieczeństwa i Biura »C« [MSW]”⁸⁷.

Poruszono także kwestię tzw. SAVE-ów, czyli taśm zabezpieczeń stanu komputera, których – jak podawano – „nie można skasować, ponieważ zawierają dane niezbędne w pracy BI KGP. Ze względów technicznych nie można też usunąć z [tych] taśm jedynie danych b. SB”⁸⁸. Postanowiono zatem, że taśmy te będą przechowywane w BI KGP, które miało ich nie wykorzystywać i nie udostępniać. Jak zauważono, „BI KGP zobowiązuje się powiadamiać BEiA UOP o wyczyszczeniu taśm SAVE zawierających m.in. dane b. SB oraz wszystkich skierowanych do BI KGP prośbach i żądaniach udostępniania tych danych”⁸⁹.

Podsumowaniem początku całego procesu z punktu widzenia UOP była notatka z 12 lutego 1993 r. podpisana przez naczelnika Wydziału IV BEiA UOP⁹⁰. Położono w niej nacisk na niedobory sprzętowe BEiA UOP (brak komputera i warunków do długotrwałego przechowywania nośników). Podkreślono, że „BEiA UOP jest formalnym właścicielem danych b. SB”, a o ich przejęcie z BI KGP ubiegano się od 1991 r.⁹¹ Dwukrotnie odwołano się do ministra Andrzeja Milczanowskiego – oba nawiązania kontekstowo odnosiły się do wyznaczenia terminu przejścia systemów b. SB z BI KGP do BEiA UOP na maj 1993 r.⁹²

Z notatki ewidentnie przebiega świadomość strony UOP dotycząca prawdopodobieństwa braku możliwości przejścia systemów w wyznaczonym przez ministra Milczanowskiego terminie, co spowodowane było szczególnie słabym zapleczem informatycznym BEiA UOP w tym czasie. Domagano się wręcz zakupów potrzebnego sprzętu.

⁸³ AIPN, 01978/2, Protokół ustaleń, l.dz. UOP Ed-047/92, 25 XI 1992 r., s. 30.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ ESEZO (Elektroniczny System Ewidencji Zadań Operacyjnych) – informatyczny system przetwarzania informacji SB przeznaczony dla departamentów III, IV, V i VI MSW. EZOP IV (Automatyczny System Ewidencji Zainteresowań Operacyjnych) – informatyczny system przetwarzania informacji SB w zakresie rejestracji osób służących i pracujących w Kościele rzymskokatolickim oraz parafii i obiektów sakralnych. Zob. M. Kwaśniak, *Elektroniczne bazy...*, s. 59–61.

⁸⁶ AIPN, 01978/2, Protokół ustaleń, l.dz. UOP Ed-047/92, 25 XI 1992 r., s. 30.

⁸⁷ *Ibidem*. Zob. też *ibidem*, Wykaz nośników (taśm magnetycznych) będących w posiadaniu BI KGP po systemach informatycznych byłej Służby Bezpieczeństwa i Biura „C”, l.dz. UOP Ed-047/92, 25 XI 1992 r., s. 7–29.

⁸⁸ *Ibidem*, Protokół ustaleń, l.dz. UOP Ed-047/92, 25 XI 1992 r., s. 30.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 30–31.

⁹⁰ *Ibidem*, Notatka dotycząca działań przygotowawczych do przejścia danych byłej SB podejmowanych w Wydziale IV BEiA UOP w okresie grudzień 1992 r. – styczeń 1993 r., l.dz. UOP Ed-07/93, 12 II 1993 r., s. 36–39.

⁹¹ *Ibidem*, s. 36. Zob. P. Borysiuk, *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego...*, s. 825, przyp. 72.

⁹² AIPN, 01978/2, Notatka dotycząca działań przygotowawczych do przejścia danych byłej SB podejmowanych w Wydziale IV BEiA UOP w okresie grudzień 1992 r. – styczeń 1993 r., l.dz. UOP Ed-07/93, 12 II 1993 r., s. 36–37.

Dodatkowo sytuację komplikował fakt, że oprócz zapoczątkowania procesu przejmowania danych z BI KGP, BEiA UOP znajdowało się w trakcie odbierania materiałów byłego Wydziału Studiów Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, „wśród których znajdują się taśmy magnetyczne z fragmentami danych komputerowych b. SB oraz znaczna ilość dyskietek z danymi”⁹³. Przy okazji wspomniano, iż w 1992 r. dla Wydziału Studiów zakupiono dwa mikrokomputery „z przeznaczeniem na systemy b. SB”⁹⁴, niemniej skrytykowano ten zakup, jako że „konfiguracja tych komputerów jest niewystarczająca do realizacji obsługi danych b. SB”⁹⁵. Powtórnie podkreślono, że „zakupiony sprzęt w konfiguracji ustalonej przez b. Wydział Studiów MSW nie nadaje się do realizacji przewidzianych dla niego funkcji obsługi danych b. SB”⁹⁶. Miał być wykorzystywany jedynie pomocniczo⁹⁷.

Do przejęcia danych z BI KGP postanowiono wykorzystać komputer zakupiony przez BEiA UOP w 1990 r., a sam proces akcesji rozłożyć na dwa etapy. W pierwszym dokonane miało zostać „przegranie danych z taśmy komputera pracującego w systemie DOS”⁹⁸, a następnie „przeniesienie danych z komputera w systemie DOS do komputera pracującego w systemie UNIX”⁹⁹. Wskazano dwie metody realizacji tego zadania: transmisję przez port lub przenoszenie na dyskietkach. Zaproponowano też trzecią możliwość – zakup stacji taśm, ale cena (około 100 mln zł) prawdopodobnie wykluczyła tę ewentualność¹⁰⁰.

Ostatecznie wskazano następującą procedurę przejęcia:

1) BI KGP miało przygotować „kopie oryginalnych taśm w postaci czytelnej dla czytnika PT-310”¹⁰¹, co wiązało się z przeformatowaniem danych,

2) tak przygotowane taśmy sukcesywnie miały być przekazywane z BI KGP do BEiA UOP,

3) w Wydziale IV BEiA UOP „zawartość taśm będzie kopiowana”¹⁰² do komputera z systemem DOS,

4) przy wykorzystaniu dwóch powyższych metod (port lub dyskietki) w BEiA UOP nastąpi przeniesienie danych z komputera z systemem DOS do komputera z systemem Unix,

5) „w systemie Unix dane będą przeformatowane do postaci czytelnej dla systemu obsługi baz danych Informix”¹⁰³.

Podkreślono także, że „równocześnie przejmowane będą oryginalne taśmy, wraz z ich kopiami”¹⁰⁴.

Powyzsze ustalenia dopełniono w marcu 1993 r. Ze względu na fakt, że dane b. SB były „zbiorami wielotaśmowymi”¹⁰⁵, niezbędny był podział zbiorów na fragmenty (wiel-

⁹³ *Ibidem*, s. 37.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 38.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 39.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*, Protokół ustaleń nr 2, l.dz. UOP Ed-018/93, 3 III 1993 r., s. 42.

kości jednej taśmy), ponieważ BEiA UOP nie posiadało sprzętu do obsługi większych zbiorów. Ustalono zatem, że „przekazaniu do BEiA UOP podlegać będą oryginały (zbiory wielotaśmowe) oraz jedna kopia w formacie czytelnym dla sprzętu BEiA UOP (zbiory jednotaśmowe)”¹⁰⁶. Jako pierwsze do przekazania wytypowano „zbiory ZSKO z zabezpieczenia z 1988 roku, a następnie ZSKO z zabezpieczenia z 1990 roku”¹⁰⁷.

Powyższe ustalenia były realizowane od lutego do maja 1993 r. w następującej kolejności przenoszenia:

- 1) dane z jednej z taśm magnetycznych „do systemu obsługi danych b. SB” z jednoczesnym opracowaniem w BEiA UOP programu konwersji¹⁰⁸,
- 2) dane zbioru „K” systemu ZSKO z zabezpieczenia 1988 r.¹⁰⁹,
- 3) dane zbiorów „C”, „D”, „P” i „R” systemu ZSKO z zabezpieczenia 1988 r.¹¹⁰

Od kwietnia 1993 r. do kwietnia 1994 r. w Wydziale IV BEiA UOP opracowano system wyszukiwania informacji w bazie ZSKO z zabezpieczenia 1988 r.¹¹¹ oraz dla zabezpieczenia z 1990 r. w zakresie danych CKOI¹¹². W międzyczasie protokolarnie przekazywano poszczególne taśmy magnetyczne z BI KGP do BEiA UOP.

Czynności przenoszenia danych z BI KGP do BEiA UOP zakończono przygotowaniem „Sprawozdania z pracy zespołu ds. przekazania danych komputerowych byłej Służby Bezpieczeństwa” z 9 maja 1994 r.¹¹³ Skonstatowano, że sporządzono „Wykaz nośników (taśm magnetycznych) będących w posiadaniu BI KGP po systemach informatycznych byłej Służby Bezpieczeństwa i Biura »C« [MSW]”, który liczył 375 pozycji (taśm)¹¹⁴. Poinformowano, iż zdecydowano o wykonaniu kopii taśm oryginalnych „ze względów bezpieczeństwa danych”¹¹⁵. Jednocześnie dane przeformatowano do postaci

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*, Protokół nr 1 czynności związanych z przenoszeniem danych z taśmy magnetycznej nr 4445 do systemu danych byłej SB, l.dz. UOP Ed-0016/93, 19 II 1993 r., s. 422.

¹⁰⁹ *Ibidem*, Protokół nr 2 czynności związanych z przenoszeniem danych zbioru „K” systemu ZSKO z zabezpieczenia 1988 r., l.dz. UOP Ed-0034/93, 9 IV 1993 r., s. 46–49. „Zbiór K – Koordynacyjny. Zbiór ten pełni funkcję połączonych kartotek: Ogólnoinformacyjnej i Centralnej Kartoteki Kryminalnej”. Zob. AIPN, 3544/5, [Wydruk z ZSKO], 15 V 1992 r., s. 85.

¹¹⁰ AIPN, 01978/2, Protokół nr 3 czynności związanych z przenoszeniem danych systemu ZSKO z zabezpieczenia 1988 r., l.dz. UOP Ed-0039/93, 11 V 1993 r., s. 78–79. Na temat zbiorów „C”, „D”, „P” i „R” zob. J. Bury, *Polska informatyka...*, s. 80.

¹¹¹ AIPN, 01978/2, Protokół nr 4 czynności opracowania programu wyszukiwawczego w zbiorach danych systemu ZSKO (zabezpieczenie z 1988 r.), l.dz. UOP Ed-0047/93, 26 IV 1993 r., s. 114–116; *ibidem*, Protokół nr 5 czynności przygotowania systemu wyszukiwania informacji w bazie danych ZSKO z 1988 r., l.dz. UOP Ed-0048/93, 21 VI 1993 r., s. 129–131; *ibidem*, Protokół nr 6 czynności przygotowania systemu wyszukiwania informacji w bazie danych ZSKO z 1988 r., l.dz. UOP Ed-0032/94, 7 III 1994 r., s. 164–166.

¹¹² *Ibidem*, Protokół nr 1 czynności przygotowania systemu wyszukiwania informacji w bazie danych ZSKO z 1990 r., l.dz. UOP Ed-0033/94, 31 III 1994 r., s. 272–277. W ostatnim zdaniu dokumentu zawarto informację, że „protokół zakończono dn. 5 IV 1994 r.” (*ibidem*, s. 277). Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk i Wiesław Kaczmarczyk podają: „W latach 1992–1993 w Biurze Ewidencji i Archiwum UOP opracowano system wyszukiwania informacji w bazie ZSKO. Powstały wówczas dwie niezależne bazy danych odtworzone na podstawie zabezpieczeń taśmowych wykonanych w 1988 i 1990 r., nazywane ZSKO-88 i ZSKO-90”. Zob. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, W. Kaczmarczyk, *Wykorzystanie systemów...*, s. 125–126.

¹¹³ AIPN, 01978/2, Sprawozdanie z pracy zespołu ds. przekazania danych komputerowych byłej Służby Bezpieczeństwa, l.dz. UOP Ed-034/94, 9 V 1994 r., s. 396–397.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 396. W sprawie wykazu zob. przypis nr 87.

¹¹⁵ *Ibidem*.

umożliwiającej ich odczytanie na sprzęcie BEiA UOP, ponieważ służba specjalna ze względu na ograniczenia techniczne nie dysponowała odpowiednim czytnikiem taśm. Do tego celu w BEiA UOP napisano dwa programy – „UOP1” i „UOP2” – służące do przeformatowania danych¹¹⁶.

W trakcie omawianego procesu z BI KGP przekazano do BEiA UOP:

- 1) 376 „oryginalnych taśm z danymi b. SB (w tym 65 taśm niedających się odczytać)”¹¹⁷. Jak widać, jest to o jedną sztukę więcej, niż podano wcześniej,
- 2) 210 „taśm będących kopiami taśm oryginalnych”¹¹⁸,
- 3) 2 taśmy „z nagranyimi tabelami kodowymi”¹¹⁹,
- 4) 28 taśm „z danymi systemu KADRA”¹²⁰.

W wypadku tzw. taśm SAVE, które stanowiły zabezpieczenie stanu komputera H-6000 i zawierały „powielone dane i programy b. SB”¹²¹, zauważono, że „dane z tych taśm zostały przekazane do BEiA UOP”¹²². Jednak ze względu na to, że taśmy te miały „dane niezbędne do bieżącej pracy BI KGP”¹²³, nie mogły zostać przekazane do UOP ani skasowane. W związku z tym pozostały w BI KGP, które miało nie wykorzystywać danych b. SB i nikomu ich nie udostępniać. BI KGP miało poinformować BEiA UOP o skasowaniu zawartości tych taśm oraz „o wszystkich prośbach i żądaniach udostępnienia zawartych na nich danych b. SB”¹²⁴. Do sprawozdania załączono liczący 46 pozycji „Wykaz zabezpieczeń taśmowych FSAV przechowywanych w Wydziale V Biura Informatyki KGP, zawierający dane byłej Służby Bezpieczeństwa” (miało to stanowić 92 taśmy)¹²⁵.

W kwestii drugiego komputera, który działał w BI KGP pod nazwą DPS-8, zauważono, że eksploatowany jest na nim ZSKO-90. W związku z tym dane z ZSKO-90 „znajdują się na taśmach zawierających bieżące zabezpieczenie stanu [tego] komputera”¹²⁶. W tym zakresie BEiA UOP zobowiązało się do podjęcia decyzji o zaprzestaniu eksploatacji ZSKO-90 i usunięcia danych z komputera DPS-8 „w możliwie krótkim czasie”¹²⁷. Dodano również, że „ze względu na cykliczność wykorzystywania taśm zabezpieczeń dane zostaną usunięte z tych taśm w terminie nie dłuższym niż 6 tygodni od dnia podjęcia decyzji o wycofaniu systemu ZSKO-90 z eksploatacji”¹²⁸.

W ciągu następujących dwóch miesięcy dokończono czynności w tej sprawie. 13 maja 1994 r. dyrektor BEiA UOP wystąpił do dyrektora BI KGP z prośbą o „spowodowanie skasowania wszystkich systemów b. SB z komputera KGP”¹²⁹, jak również

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ *Ibidem*, s. 397.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *Ibidem*, Wykaz zabezpieczeń taśmowych FSAV przechowywanych w Wydziale V Biura Informatyki KGP, zawierający dane byłej Służby Bezpieczeństwa, 9 V 1994 r., s. 398–399.

¹²⁶ *Ibidem*, Sprawozdanie z pracy zespołu ds. przekazania danych komputerowych byłej Służby Bezpieczeństwa, l.dz. UOP Ed-034/94, 9 V 1994 r., s. 397.

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*, Pismo dyrektora BEiA UOP do dyrektora BI KGP, l.dz. UOP Ed-036/94, 13 V 1994 r., s. 400.

o poinformowanie „o zakończeniu cyklu wykonywania zabezpieczeń systemu, w wyniku którego dane z eksploatowanych dotychczas systemów b. SB zostaną usunięte z taśm bieżących zabezpieczeń”¹³⁰. Musi tu chodzić o komputer DPS-8, ponieważ kolejna prośba dyrektora BEiA UOP dotyczyła skasowania danych byłej SB „z taśm zabezpieczeń stanu komputera H-6000”, zgodnie z wykazem stanowiącym załącznik do sprawozdania z 9 maja 1994 r.¹³¹

Dzień później naczelnik Wydziału IV BEiA UOP sporządził notatkę służbową, w której zawiadomił, że zakończono prace nad uruchomieniem programu do wyszukiwania danych byłej SB w zabezpieczeniach ZSKO z lat 1988 i 1990. Dodał, iż w związku z zakończeniem prac zespołu „w chwili obecnej jest możliwe i celowe wycofanie z eksploatacji systemu ZSKO na komputerze BI KGP. Zakończenie eksploatacji systemu ZSKO w BI KGP spowoduje usunięcie danych b. SB z komputera BI KGP w terminie kilku dni, zaś z taśm zabezpieczeń w terminie 6 tygodni”¹³².

Po niespełna miesiącu dyrektor BI KGP poinformował, że w dniach 1–2 czerwca 1994 r. „zostały skasowane wszystkie systemy byłej SB z komputera DPS-8 poprzez ich usunięcie z nośników dyskowych. Całkowite ich skasowanie nastąpi w okresie do 26 VI 1994 r. w trakcie trwania kolejnych zabezpieczeń systemów policyjnych zawartych na taśmach magnetycznych”¹³³. W tych samych dniach w BI KGP usunięto dane z taśm zabezpieczeń komputera H-6000 „i tym samym dane byłej SB zawarte na ww. taśmach przestały istnieć”¹³⁴. W ocenie dyrektora Biura Informatyki KGP „w ten sposób zostały zakończone wszystkie prace związane z usunięciem eksploatowanych w przeszłości systemów byłej SB”¹³⁵.

W kolejnym piśmie dyrektora BI KGP (podpisanym przez jego zastępcę) poinformowano, że 2 lipca 1994 r. „zostały usunięte (skasowane) ostatnie dane z taśm zabezpieczeń komputera DPS-8 byłej Służby Bezpieczeństwa”¹³⁶. Zakończyło to „całkowicie proces przekazania i usunięcia danych, które były przechowywane w Bibliotece Nośników Biura Informatyki KGP”¹³⁷.

W lipcu 1994 r. zamknięto zatem ostatecznie sprawę przechowywania danych systemu ZSKO w Biurze Informatyki KGP. System ten był odtąd wykorzystywany wyłącznie przez UOP, o czym świadczy zachowana szczątkowa dokumentacja na ten temat z lat 1994–1996¹³⁸.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ *Ibidem*.

¹³² *Ibidem*, Notatka służbowa dotycząca eksploatacji systemów komputerowych byłej Służby Bezpieczeństwa, l.dz. UOP Ed-035/94, 14 V 1994 r., s. 401.

¹³³ *Ibidem*, Pismo dyrektora BI KGP do dyrektora BEiA UOP, l.dz. BI KGP In-V-0184/94, l.dz. UOP Ed-034/94, 9 VI 1994 r., s. 402.

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ *Ibidem*, Pismo dyrektora BI KGP (podpisał je zastępca dyrektora BI KGP) do dyrektora BEiA UOP, l.dz. BI KGP In-V-0210/94, l.dz. UOP Ed-055/94, 18 VII 1994 r., s. 419.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ AIPN, 01978/1, Protokół czynności przygotowania systemu wyszukiwania informacji w bazie danych ZSKO z 1988 i 1990 r., 24 VIII 1994 r., s. 14; *ibidem*, Protokół czynności związanych z przygotowaniem wyciągu z bazy danych ZSKO, l.dz. UOP Ed-004/95, 4 X 1995 r., s. 7–9; *ibidem*, Protokół czynności związanych z przygotowaniem wyciągu z bazy danych ZSKO, l.dz. UOP Ed-003/96, 27 VIII 1996 r., s. 4–5.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej ustalenia pozwalają zwrócić uwagę na kilka kwestii, zwłaszcza przy uwzględnieniu podstawowego kontekstu transformacji MSW w 1990 r. związanego z polityczną decyzją zasadniczego oddzielenia służby policyjnej od służby specjalnej w ramach formowanego na nowo resortu spraw wewnętrznych¹³⁹.

Po pierwsze, w 1990 r. dokonano podziału kartotek manualnych pomiędzy BI KGP (CKK), Departament PESEL MSW (CBA) i BEiA UOP (CKOI). W wypadku Biura Informatyki KGP i Departamentu PESEL MSW miało to służyć ich dalszej elektronizacji na bazie posiadanego i rozbudowywanego zasobu technicznego IT. BEiA UOP w tym czasie nie miało odpowiedniego zaplecza technicznego do realizacji tego typu czynności.

Po drugie, wydaje się, że umiejscowienie systemów i danych byłej SB (w tym ZSKO) w nowo tworzonej Policji było rozwiązaniem optymalnym dla 1990 r., szczególnie w kontekście kadrowym. Dotyczy to informatyków Biura „C” MSW, którzy w „referendum”, przywołanym przez Marka Wierzbickiego, mieli się w zdecydowanej większości opowiedzieć za służbą w Policji, a nie w UOP. Trudno przy tym kwestionować wspomnienia samego Wierzbickiego, który był jednym z tych informatyków.

Jednocześnie nie są znane motywy polityczne tej decyzji, podjętej przez najważniejszych w tamtym okresie decydentów. Nie ulega jednak wątpliwości, że została ona podjęta i miała taki charakter, skoro autorytatywnie przywołuje ją gen. Zbigniew Chwaliński, jeden z najważniejszych oficerów MSW i Policji w pierwszym piętnastolecu po transformacji resortu, obecnie członek zarządu Stowarzyszenia Generałów Policji¹⁴⁰. Generał zauważył ponadto, że „w roku 1990 nie było alternatywy co do czasowego umiejscowienia systemów i danych byłej SB w BI KGP. Tworzony UOP nie był przygotowany w roku 1990 do takiego przejęcia, musiał stworzyć warunki techniczne i osobowe do budowy takiego pionu w swojej strukturze. BI KGP fizycznie wraz z siedzibą, sprzętem informatycznym i zawartością baz danych, wraz z większością zatrudnionych specjalistów w tym obiekcie (po byłym Biurze »C« i po byłym Biurze Informatyki MSW), przejęło wszystko ze świadomością, że część tych zasobów trafi do UOP, kiedy tylko zostaną stworzone do tego warunki”¹⁴¹.

Nawiązując do wyżej przywołanej przeze mnie „czasowości”, można prawdopodobnie łączyć ją z niedookreślonymi temporalnie dyspozycjami „ustaw policyjnych”. W art. 129 ust. 2 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o UOP wskazano bowiem, że „**dokumenty, mienie** [podkreślenie moje – przyp. P.B.] oraz etaty pozostające dotychczas w dyspozycji Służby Bezpieczeństwa Minister Spraw Wewnętrznych przekazuje nowo utworzonym organom centralnym zgodnie z ich kompetencjami”¹⁴². Nie wskazano przy tym ostatecznego terminu przeprowadzenia tych czynności. Spowodowało to w konsekwencji, że np. podziału zasobu archiwalnego peerelowskiego MSW dokonano dopiero w drugiej połowie 1991 r. (z jednoczesną nowelizacją w pierwszej połowie 1992 r.).

¹³⁹ Na kwestię oddzielenia służby policyjnej od służby specjalnej wielokrotnie zwraca uwagę Arkadiusz Nyzio. Zob. *idem, Rakowiecka w remoncie...*, s. 169, 296, 298, 310–311, 406, 794.

¹⁴⁰ Strona internetowa Stowarzyszenia Generałów Policji Rzeczypospolitej Polskiej – zakładka „Zarząd”, <https://sgprp.pl/sgprp/nasze-wladze/zarzad/>, dostęp 16 III 2025 r.

¹⁴¹ Korespondencja elektroniczna z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 2 XII 2024 r., w zbiorach autora.

¹⁴² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 180).

Po trzecie, skorygowanie umiejscowienia ZSKO w Policji poprzez działania podjęte w okresie 1992–1994, mające na celu stopniowe przekazanie danych byłej SB z BI KGP do BEiA UOP w oparciu o zasadnicze ustalenia w zakresie podziału zasobu archiwalnego z lat 1991–1992, z jednoczesną sukcesywną budową nowego systemu informacyjnego Policji (ZSIP) w latach 1992–1996, należy uznać za prawidłowe, odseparowujące Policję od nieleżących do jej zainteresowań zagadnień niekryminalnych przy równoczesnym koncentrowaniu się na budowie policyjnych narzędzi do walki z przestępczością.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

003407/5; 01305/677; 01978/1–2; 02042/200; 213/1; 1585/18169; 1591/146; 1697/476; 1756/689; 3544/5.

Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

MSW: 00179/105.

Główne Archiwum Policji

KGP: 42x/1.

Źródła publikowane

Raport Rokity. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności MSW, wstęp J. Rokity, posłowie A. Dudek, Kraków 2005.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 179).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 181).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. 1990, nr 30, poz. 180).

Zbiory autora

Korespondencja elektroniczna z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 2 XII 2024 r.

Pismo BPI-0500-55(5)/20 dyrektora generalnego IPN z 26 VIII 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej.

Pismo Gip-1139/871/20/KR naczelnika Wydziału ds. Parlamentarnych i Informacji Publicznej Gabinetu KGP z 4 III 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej.

Pismo Kwo-1257/887/20 naczelnika Wydziału Ogólnego Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej KGP z 16 X 2020 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej.

Pismo zastępcy dyrektora Biura Prawnego KGP POP-3568/3233/24/JK z 29 X 2024 r. stanowiące odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej.

Relacja pisemna dr. inż. Henryka Majewskiego, 30 XI 2024 r.

Relacja pisemna nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewa Chwalińskiego, 13 VII 2022 r.

Rozmowa z insp. Policji w st. spocz. Markiem Wierzbickim, 9 IV 2024 r.

Rozmowa z płk. UOP w st. spocz. Antonim Zielińskim, 9 I 2024 r.

Rozmowy z nadinsp. Policji w st. spocz. Zbigniewem Chwalińskim, 29 I i 7 V 2024 r.

Wspomnienia i wywiady

Lamparski L., *Policja bez tajemnic*, Warszawa 1993.

Majewski H., *Po Sierpniu wierzyłem, że komuna może upaść!* [w:] M. Żejmo, *Liderzy podziemia Solidarności*, t. 1: *Gdańsk*, Poznań 2022.

Widacki J., Wystąpienie w trakcie konferencji naukowej pod nazwą „25 lat ustawy o Policji”, 23 IV 2015 r. – strona internetowa Sejmu RP, zakładka „iTVSejm”: https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/transmisje_arch.xsp?rok=2015&type=inne&page=5#DA3D2FF3ED11E49FC1257E05003478A5, dostęp 7 XII 2024 r.

Opracowania

Bagieński W., *Projektowanie struktury organizacyjnej Urzędu Ochrony Państwa przez oficerów Służby Bezpieczeństwa w pierwszych miesiącach 1990 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2022, t. 15.

Bagieński W., Cenckiewicz S., Woyciechowski P., *Konfidenci. Archiwa ujawniają prawdę*, wstęp A. Macierewicz, Warszawa 2015.

Borysiuk P., *Co jest w tych archiwach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część I)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2020, t. 18.

Borysiuk P., *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część II)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2021, t. 19.

Borysiuk P., *Biuro „C” MSW a Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w latach 1976–1990. Wzajemne relacje i zależności. Polityka kierownictwa archiwów SB wobec archiwów państwowych*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2023, t. 21.

Borysiuk P., *Kwestia likwidacji Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w okresie 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20.

Borysiuk P., *Okoliczności zabezpieczenia przez Krzysztofa Kozłowskiego akt dotyczących śmierci Grzegorza Przemyka na tle transformacji resortu spraw wewnętrznych* [w:] Czerwiec '89. *Transformacja systemowa w Polsce*, red. J. Bielanowska, J. Kufel, Gdańsk 2025.

Borysiuk P., *Problem połączenia Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej MO z Biurem Śledczym MSW w okresie transformacji resortu spraw wewnętrznych w latach 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20.

Borysiuk P., *Podział zasobu archiwalnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych pomiędzy demokratyczne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Urząd Ochrony Państwa i Policję w okresie 1990–1992. Komunikat z badań* [w:] *Archiwa – zwierciadła czasu, skarbnice pamięci. Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Łódź 7–9 września 2022 roku*, t. 1, Warszawa 2024.

Bury J., *Polska informatyka: informatyka w służbach specjalnych PRL. Analiza kryminalistyczna*, Warszawa 2017.

Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989, t. 5, red. nauk. J. Olszek et al., Warszawa 2023.

Grocki M., *Konfidenci są wśród nas...*, Warszawa [b.d.w.].

- Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.
- JOL, *Komputery dobre na wszystko*, „Gazeta Policyjna”, 14 X 1990.
- Kluska B., *PESEL w PRL. Informacja czy inwigilacja*, Łódź 2019.
- Krzaczkowska A., *Likwidacja „zetki”*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 1–2.
- Kwaśniak M., *Elektroniczne bazy danych Służby Bezpieczeństwa*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2014, t. 7.
- Lasota M., *O raporcie sejmowej komisji poświęconej samodzielnej grupie „D” w MSW*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 1.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., Kaczmarczyk W., *Wykorzystanie systemów ZSKO i SYSKIN w realizacji kwerend archiwalnych* [w:] *Archiwa, historia, pamięć. Bilans 15 lat działalności archiwalnej Instytutu Pamięci Narodowej*, red. nauk. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, P. Perzyna, Łódź – Warszawa 2018.
- Nyzio A., *Rakowiecka w remoncie. Transformacja polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989–1993*, Kraków 2020.
- Polska 1944–1991. Informator historyczny. Struktury i ludzie*, cz. I, red. A. Kochański przy współudziale E. Ciborskiej, A. Merkera, G. Sołtysiaka, Warszawa 2022.
- Ruzikowski T., *Zarys historii Zintegrowanego (Zautomatyzowanego) Systemu Kartotek Operacyjnych resortu spraw wewnętrznych*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3.
- Sprengel B., *Generalowie Policji*, Toruń 2019.
- Zalewski P., *Architektura i narzędzia policyjnej wymiany informacji kryminalnych. Perspektywa krajowa i międzynarodowa*, „Kultura Bezpieczeństwa” 2021, nr 40.
- Żejmo M., *Liderzy podziemia Solidarności*, t. 1: *Gdańsk*, Poznań 2022.

Netografia

- Kaczmarczyk W., *Zintegrowany System Kartotek Operacyjnych w MSW PRL*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/aparat-bezpieczenstwa/80825,Zintegrowany-System-Kartotek-Operacyjnych-w-MSW-PRL.html>, dostęp 27 X 2024 r.
- NIK, Departament Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli policyjnych systemów informatycznych*, nr kontroli P/01/076, nr ewid. 12/2002/P01076/KOB, marzec 2002, s. 17, <https://www.nik.gov.pl/kontrol/wyniki-kontroli-nik/kontrol/126.html>, dostęp 9 XI 2024 r.
- Strona internetowa Stowarzyszenia Generalów Policji Rzeczypospolitej Polskiej – zakładka „Zarząd”, <https://sgprp.pl/sgprp/nasze-wladze/zarzad/>, dostęp 16 III 2025 r.
- Wystąpienie prof. dr. hab. Jana Widackiego na konferencji naukowej pod nazwą „25 lat ustawy o Policji”, zorganizowanej przez Parlamentarny Zespół Służb Mundurowych Sejmu RP VII kadencji i Komendanta Głównego Policji w dniu 23 IV 2015 r., https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/transmisje_arch.xsp?rok=2015&type=inne&page=5#DA3D2FF3ED11E49FC1257E05003478A5, dostęp 7 XII 2024 r.

Piotr Borysiuk (ur. 1982 r.), historyk, archiwista. Doktorant w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie przygotowuje dysertację doktorską w zakresie przekształceń archiwów centralnych resortu spraw wewnętrznych w latach 1989–1993. Główny specjalista w Głównym Archiwum Policji Biura Bezpieczeństwa Informacji Komendy Głównej Policji. Interesuje się specyfiką funkcjonowania archiwów wyodrębnionych w Polsce, transformacją Milicji Obywatelskiej i powstaniem Policji w okresie 1989–1992 oraz podziałem zasobu archiwalnego i ewidencyjnego pełnoplebiscytoprocesowego resortu spraw wewnętrznych w latach 1990–1992.

Autor artykułów, m.in.: *Specyfika funkcjonowania archiwów wyodrębnionych w Polsce – aspekty prawnohistoryczne i strukturalne. Zarys problematyki* [w:] *Archiwa wyodrębnione w polskiej sieci archiwalnej. Materiały z XIV Ogólnopolskiego Seminarium Archiwalnego Sekcji Archiwa Zakładowe Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Oddziału w Płocku Stowarzyszenia Archiwistów Polskich i Archiwum Państwowego w Płocku. Płock, 28–29 maja 2019 r.*, red. A. Jabłoński, Szczecin 2020; *Próba likwidacji statusu „archiwów państwowych wyodrębnionych” w projekcie ustawy – Prawo archiwalne z 1995 r.*, „Archeion” 2020, t. 121; *Co jest w tych archiwach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część I)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2020, t. 18; *Co jest w tych piwnicach... Podział zasobu archiwalnego i ewidencyjnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych w okresie 1989–1992. Rozpoznanie zagadnienia (Część II)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2021, t. 19; *Kwestia likwidacji Biura do Walki z Przestępstwami Gospodarczymi Komendy Głównej Milicji Obywatelskiej w okresie 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20; *Problem połączenia Biura Dochodzeniowo-Śledczego Komendy Głównej MO z Biurem Śledczym MSW w okresie transformacji resortu spraw wewnętrznych w latach 1989–1990*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2022, t. 20; *Biuro „C” MSW a Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w latach 1976–1990. Wzajemne relacje i zależności*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2023, t. 21.

Ostatnio opublikował: *Podział zasobu archiwalnego komunistycznego resortu spraw wewnętrznych pomiędzy demokratyczne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Urząd Ochrony Państwa i Policję w okresie 1990–1992. Komunikat z badań* [w:] *Archiwa – zwierciadła czasu, skarbnice pamięci. Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, Łódź, 7–9 września 2022 roku*, t. 1, red. P. Gut, W. Nowosad, P. Pietrzyk, Warszawa 2024; *Okoliczności zabezpieczenia przez Krzysztofa Kozłowskiego akt dotyczących śmierci Grzegorza Przemyka na tle transformacji resortu spraw wewnętrznych* [w:] *Czerwiec '89. Transformacja systemowa w Polsce*, red. J. Bielanowska, J. Kufel, Gdańsk 2025.